

Njemačko-francuski udžbenik povijesti kao sinteza dvije kulture nastave

Tko mijenja radno mjesto prelazeći iz njemačke u francusku školu često se osjeća kao da je premješten u drugi svijet. Usporednost i zajedništvo obaju svjetova pruža Njemačko-francuska gimnazija (das Deutsch-Französische Gymnasium, Lycée franco-allemand) u Bucu kod Versaillesa u kojoj predajem povijest i religiju. Radi se o državnome francuskom liceju s njemačkim i francuskim nastavnicima. Učeničko poznavanje jezika u potpunosti se razlikuje. U početnim razredima polaze njemačku ili francusku sekciju, ali već se na nižem stupnju neki predmeti predaju u integriranim grupama za učenje. Nakon dvanaest godina učenici završavaju školu njemačko-francuskom maturom. To omogućava studiranje na visokim školama u obje države. Prilikom polaganja mature oba su jezika ravnopravna.

Iskustva koja sam prikupila u toj školi unijela sam kao autorica i u njemačko-francuski udžbenik povijesti. U drugom svesku napisala sam poglavlje *Politički razvoj Francuske i Njemačke 1870-1914*⁴. U daljem tekstu dotaći ću se posebnosti tog udžbenika povijesti, kao i različitih kultura nastave u Francuskoj i Njemačkoj. Na kraju ću se pozabaviti i reakcijama na koji je udžbenik naišao kod mojih učenika.

Važna je činjenica da njemačko-francuski udžbenik povijesti ne predstavlja službeni udžbenik u Njemačkoj i Francuskoj. Prilikom njegova sastavljanja nitko ni na koji način nije utjecao na autore. Tematski okvir ponudila je projektna grupa. Njoj su pripadali radnici iz njemačkih i francuskih ministarstva obrazovanja, kao i stručnjaci iz obje zemlje. U radu na sadržaju, kao i u izboru materijala, imali smo potpunu slobodu. Svaki njemački autor bio je u tandemu s jednim francuskim autorom. Tekstovi su s vremena na vrijeme čitani međusobno, bili predlagani projektnoj grupi i podrobno razmatrani s oba izdavača, Peterom Geissom i Guillaueom Le Quintrecom. Cilj je bio postići konsenzus o tekstu i dokumentima među znanstvenicima. Kontroverzi je bilo uistinu malo i bile su obilježene sadržajno, nikako nacionalno.

Cilj je udžbenika promatrati povijest iz njemačko-francuske perspektive. To ispunjava zahtjev što ga je postavio Marc Bloch, a odnosi se na međusobnu usporedbu susjednih prostora. Ali isto tako slijedi i koncept *histoire croisée*, povijesti uzajamnog umrežavanja, koji je razvijen u najnovije vrijeme. Doduše, ja govorim iz svojeg iskustva rada na dvojezičnoj školi. Bilo kako bilo, udžbenik povijesti ni u kojem slučaju nije ograničen na dvojezičnu nastavu. Može se koristiti u bilo kojoj školi. Njegovo

težište nalazi se u Europi, ali i ostali kontinenti su podrobno obrađeni. Povijest Francuske i Njemačke uklopljena je u širi kontekst europske i svjetske povijesti.

Svaki dio udžbenika završava tematskim poglavljem *Bilanca*. Uz kronologiju i ključne pojmove na njemačkome, francuskome i engleskome jeziku, ovdje se nalazi i dio naslovljen *Njemačko-francuska razmjena perspektiva*. Na primjer, za Prvi svjetski rat se objašnjava da on u povijesnom sjećanju Njemačke i Francuske uživa potpuno različito mjesto i vrijednost. Nasuprot njemačkom nazivu *Erster Weltkrieg* stoji francuski *Grande Guerre*. Slijede upute o znanstvenim prikazima, važnim djelima u književnosti, ali i o filmovima, muzejima i internetskim stranicama. To treba potaknuti učenike na vlastita pitanja i propitkivanja, a istovremeno predstavlja pomoć pri razradi referata.

Prvi svezak povijesnog udžbenika izašao je 2006. godine i otada ga koristimo u Njemačko-francuskoj gimnaziji. Budući da se u višim razredima svake godine mijenja jezik nastave, knjiga ima tu prednost da se ne mora mijenjati kao nastavno sredstvo. Prije je nakon njemačkom udžbenika slijedio potpuno drugačije koncipirani francuski udžbenik. Zajedničkim udžbenikom povijesti željelo se uskladiti obje koncepcije, a to nije jednostavno. Problemi počinju već s vrstom škole. Francuski licej je jedinstvena škola i odgovara njemačkoj gimnaziji tek uz ograničenja. Otprilike 40 posto mladih polažu maturu, u Francuskoj njih 60 posto dobiva bakalaureat.¹ Njemački maturant posjeduje stručne pretpostavke za studij na sveučilištima. Francuzi često polažu još i pripremne tečajeve (*cours préparatoires*), pogotovo ako žele studirati na elitnim sveučilištima, takozvanim *Grandes Écoles*.

To ima različite posljedice za planiranje učenja. Francuski se učenici u manjoj mjeri upućuju na samostalne znanstvene radove, za razliku od njemačkih. U Francuskoj postoji obvezatan nacionalni nastavni plan i program za predmet povijest, dok u Njemačkoj ovlast nad prosvjetom i kulturom imaju savezne zemlje, a svaka od njih ima svoj vlastiti nastavni plan i program s vlastitim normama za maturalni ispit. Francuski pisani maturalni ispit s istim pitanjima za cijelu zemlju ima za posljedicu da se francuske kolege striktno pridržavaju realizacije nastavnog plana i programa. Nasuprot tomu, njemački kolege uživaju veći prostor za manevriranje. Stoga se najprije morao postići konsenzus o tematskom okviru udžbenika povijesti koji bi odgovarao nastavnim planovima Francuske i šesnaest njemačkih saveznih zemalja. Upravo u tome udžbenik za Njemačku predstavlja miljokaz: on je do danas jedino nastavno sredstvo koje su odobrila sva ministarstva kulture.

Ne samo izbor tema, već i uređenje knjige je inovativno. Ako ju u ruke uzme njemački kolega, najprije ga iznenadi bogat slikovni materijal. Ne poznajem nijedan njemački udžbenik povijesti koji bi bio ilustriran u jednakoj mjeri. Pri prvome listanju moglo bi se pomisliti da se radi o tipičnoj francuskoj knjizi. Uistinu se prožimaju njemačka i francuska nastavna kultura. Brojne karte koje se nalaze u udžbeniku

1 U Francuskoj se bakalaureat (titula prvostupnika) dobiva po završetku liceja, za razliku od Hrvatske gdje se bakalaureat dobiva završetkom preddiplomskog studija prema Bolonjskome sustavu studiranja (op. Z. B.)

nastale su kao produkt francuskoga utjecaja. Dok njemački učitelji pri kombiniranju svojih predmeta posjeduju veliku slobodu, francuska kombinacija povijest/zemljopis strogo je propisana. Zajedno s prirodom i društvom (Éducation civique) ona čini predmetni sklop kojega predaje jedan nastavnik i koji na svjedodžbi ima samo jednu zajedničku ocjenu. Sukladno tomu, povijesni zemljovid i u francuskim povijesnim udžbenicima igraju mnogo veću ulogu i intenzivnije se koriste u nastavi. Nasuprot tomu, u Njemačkoj se, neovisno o udžbeniku, koristi povijesni atlas.

Onako kako je upotreba karata zasigurno prednost francuskoga sustava, tako njemačka strana pridaje veliku vrijednost stručnoj terminologiji, konceptima i teorijama, ali i kritičkome odnosu prema modernoj historiografiji i prije svega interpretacijama povijesnih tekstova. Tu se uzimaju u obzir historiografski dosjei (odnosno poglavlja naslovljena kao *Dossier* u kojima se analiziraju pojedine historiografske kontroverze, op. ur.). Oni daju učenicima uvid u aktualno znanstveno sučeljavanje i predočavaju im da postoje različiti interpretativni pristupi. Jedna strana posvećena metodama razjašnjava kako se mogu analizirati znanstvene interpretacije. Nama je važno pokazati učenicima da se povijesna istraživanja i dalje razvijaju te da ni u kojem slučaju ne postoji samo jedna obvezna interpretacija povijesti.

Čak se i oblik držanja nastave povijesti razlikuje s obje strane Rajne. U Francuskoj je nastava usredotočena na nastavnika i slijedi jedan cilj – prenošenje obveznog kanona znanja. Neposredno poslije toga učenici trebaju biti u stanju to znanje strukturirati i reproducirati: sastavak poznat pod nazivom *dissertation*, sa striktno propisanom raščlanjenošću u tri dijela, vježba je koja izaziva strah. Nasuprot tomu, povijest u Njemačkoj je prije „misaoni predmet“. Naravno, i ovdje se prenosi faktografsko znanje, ali se prije svega ustraje na tomu da se učenike nauči kako izvesti vlastiti sud. Kada sam u Bucu prvi puta stajala pred razredom, u potpunosti me je iznenadilo to što su frankofoni učenici revno zapisivali. Isto tako su oni bili zabezegnuti kada je jedan njemački učenik doveo u pitanje moju izjavu i iz toga se razvila diskusija.

Za francuske udžbenike vrijedi princip dvostranosti: tekst autora udžbenika je lijevo, a izvori desno. Izvori imaju zadatak potkrijepiti tekst lekcije. Drugačije to izgleda u njemačkim udžbenicima. Autor ovdje daje samo pozadinske informacije i potiče učenika na samostalno bavljenje izvorima. On sam mora donijeti svoj sud. Učitelj se u nastavi povlači s ciljem davanja prostora učeničkoj samostalnosti. Odlučujuće je aktivno sudjelovanje u obliku nastavnih doprinosa. Nastava je interaktivna, diskusije i kontroverze poželjne. No, pritom je samo po sebi razumljivo da se svako zastupano mišljenje mora argumentirati. U njemačkoj se didaktici povijesti,² nastavničko izlaganje koristi tek u maloj mjeri. Rasprostranjeni oblik rada svakako je grupni rad,

2 U Njemačkoj se *didaktika povijesti* (*Geschichtsdidaktik*) smatra znanstvenom disciplinom u okviru povijesne znanosti koja se bavi pitanjima posredovanja i recepcije povijesti u društvu općenito; *metodika nastave povijesti* (*Geschichtsmethodik*) smatra se onim njezinim dijelom koji se u užem smislu bavi osmišljavanjem teorije i prakse nastave povijesti, odnosno učenja i poučavanja povijesti u školskom kontekstu. (Op. ur.)

nakon kojega grupe prezentiraju jedna drugoj rezultate. Uloga učitelja sastoji se tada u moderiranju i ispravljanju očitih pogrešaka.

Njemačko-francuski udžbenik povijesti pokušava povezati obje tradicije. S jedne strane tekst autora pruža dobro strukturirano povijesno znanje, kao i upute za izradu sastavka, *dissertation*. Uz to postoje i brojni tematski dosjei: nakon uistinu suzdržanog uvoda, koji uvodi u problem, slijede dokumenti poput pisanih izvora i slika. Radni zadaci trebaju animirati učenike na samostalnu analizu i osobno suočavanje s poviješću. Tomu pripada i zahtjev za stavljanje u ulogu suvremenika, primjerice u položaj novinara koji je blizak ili socijaldemokratima ili konzervativcima i koji treba napisati nekrolog za kancelara Otta von Bismarcka. Smisao vježbe jest u tome da se u učenicima pokaže kako sudovi o nekoj ličnosti mogu biti veoma različiti, ovisno o stajalištu autora.

Nije se morao riješiti sam problem različitih kultura nastave. Kamen spoticanja, koji je često vodio nesporazumima u interkulturalnome dijalogu, bio je i prijevod pojmova koji su slični u oba jezika, ali imaju različito značenje ili izazivaju različite asocijacije. Već klasičan primjer je koncept *nacije*. Dok se u Njemačkoj slijedi koncept nacije s kulturnim identitetom, to jest predodžbe o zajedničkome podrijetlu, jeziku i kulturu, francuska predodžba o zajedništvu nalazi se u zastupanju zajedničkih temeljnih vrijednosti i u zajedničkim institucijama. Na osnovu takvih polazišta, u obje bi se zemlje moglo argumentirati da je Alzas sastavni dio vlastite nacije. Konflikt između Francuske i Njemačke može se razumjeti samo kada se poznaju različite konotacije koncepta nacije.

Stotinu godina nakon Prvoga i više od šezdeset godina nakon Drugoga svjetskog rata, njemački i francuski učenici mogu konačno zajedno učiti povijest. Jaz nastao kao posljedica nacionalnih predrasuda i animoziteta u ovoj generaciji više gotovo da i ne postoje. Zajednički udžbenik povijesti ne želi pružiti općevažeću sliku prošlosti. On želi potaknuti na samostalnu analizu povijesnih stanja te na izgradnju vlastitog mišljenja. No, kod udžbenika se naravno radi i o tomu kako će ga prihvatiti učenici. Na nastavi, kao i prilikom razgovora koje sam vodila s učenicima neposredno uoči ovog skupa, stekla sam utisak da je kod učenika naišao na pozitivan odjek. Oni znaju cijiniti to nastavno sredstvo, smatraju da rad na njegovim materijalima izaziva znatiželju i rado ga čitaju. Prikaze smatraju preglednima i dobro strukturiranima. Pruža im oslonac kad žele nešto potražiti ili ponoviti. U usporedbi s nacionalnim udžbenicima, drže ga vjerodostojnijim: imaju u njega više povjerenja jer su ga napisali autori iz obje zemlje. Stoga im se čini „objektivnijim“. K tomu, sviđa im se što se razvoj Njemačke i Francuske promatra komparativno. Ni u jednom njemačkom udžbeniku povijesti se povijest Treće Republike, koja je trajno etablirala ideale Francuske revolucije, ne cijeni tako temeljito; ni u jednom francuskom udžbeniku povijesti ne nalazi se usporediv prikaz Njemačkoga Carstva utemeljenoga 1871. godine.

Ovi dojmovi učenika dovode me do kraja mojeg priopćenja. Poznavanje povijesti susjeda čiji jezik učenici uče u mojoj školi kao partnerski jezik, jedan je od najvažnijih

temelja međusobnog razumijevanja. Njemačko-francuski udžbenik povijesti želi prenijeti to znanje. On zrcali različite kulture nastave obje zemlje i pokazuje što i kako se međusobno može naučiti.

Prevela s njemačkog: Zrinka Borovečki